

MAREK NOWAK, KRYSZYNA SZYBIGA
Akademia Rolnicza we Wrocławiu

PERSPEKTYWY MAŁYCH PRZEDSIĘBIORSTW PRZEMYSŁU MIĘSNEGO Z TERENU DOLNEGO ŚLĄSKA

1. Wstęp

Polski przemysł mięsny charakteryzuje znaczne rozdrobnienie i rozproszenie produkcji. Na wielu lokalnych rynkach istnieje stan swoistej równowagi, w którym małe ubojnie i przetwórnice zaopatrują w mięso i jego przetwory miejscowych dystrybutorów i odbierają żywca od pobliskich producentów. Udział zewnętrznych podmiotów w zaopatrzeniu tych rynków jest niewielki. Sytuacja może ulec zmianie z powodu konieczności dostosowania standardów obowiązujących w polskim przemyśle mięsnym do wymogów unijnych. Artykuł niniejszy poświęcony jest ocenie stanu dostosowania dolnośląskich zakładów przemysłu mięsnego do norm Unii Europejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem małych firm działających na rynkach lokalnych.

2. Spożycie i produkcja mięsa w Polsce

W polskich gospodarstwach domowych popyt na mięso i jego przetwory wykazuje w ostatnich latach tendencję wzrostową. W okresie 1999-2003¹ spożycie roczne na 1 mieszkańca mięsa ogółem, łącznie z podrobami, wzrosło z 68,8 kg do 72,4 kg (+8,4%), mięsa wieprzowego z 39,6 kg do 41,0 kg (+1,0%), mięsa wołowego spadło z 7,9 do 5,0 kg (-35,9%), a drobiowego wzrosło z 13,9 kg do 21,0 kg (+51,1%) [Rynek 2003]. Łączna przemysłowa produkcja przetworów mięsnych wzrosła z 967 tys. t w roku 1999 do 990 tys. t w 2003 r. (+2,4%), w tym wędlin z 873 tys. t w 1999 do 905 tys. t w 2003 r. (+3,7%). Przemysłowe uboje zwierząt rzeźnych wzrosły z 1015 tys. t wagi poubojowej w 1999 r. do 1300 tys. t w 2003 r. (+28,1%). Spadła natomiast wielkość ubojów na cele handlowe (lokalne) z 1100 tys. t w 1999 r. do 795 tys. t w 2003 r. (-27,7%) [Rynek 2003]. W przemyśle mięsnym równocześnie postępują dwa procesy:

¹ Wszystkie dane dla 2003 roku mają charakter szacunkowy.

spadku ogólnej ilości podmiotów na rynku mięsa czerwonego, z 4139 w 1999 r. do 3680 w roku 2001 i wzrostu ilości podmiotów dużych i średnich. W latach 1998-2002 powstało 46 tego typu przedsiębiorstw [Rycombel 2003]. Likwidowane były przede wszystkim małe ubojnie i zakłady przetwórcze.

3. Dostosowanie przedsiębiorstw przemysłu mięsnego do standardów Unii Europejskiej

W okresie przedakcesyjnym wprowadzono wiele zmian legislacyjnych, mających na celu zharmonizowanie zasad uboju i przetwórstwa mięsa w Polsce z unijnymi standardami obowiązującymi w tej dziedzinie. Proces dostosowania zasad funkcjonowania ubojni i przetwórnicy mięsa zapoczątkowało uchwalenie Ustawy z dnia 24 kwietnia 1997 r. o zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, badaniu zwierząt rzeźnych i mięsa oraz o Inspekcji Weterynaryjnej. Warunki weterynaryjne określone w nowym prawie postawiły przed producentami bardzo wysokie wymagania, których spełnienie miało nastąpić w krótkim okresie czasu. Dokonana przez służby weterynaryjne w 1999 r. pierwsza ocena możliwości dostosowania polskiego przemysłu mięsnego do wymogów unijnych wykazała, że przeszło 90% zakładów nie spełniało norm techniczno-organizacyjnych, a część również sanitarnych.

W celu oceny stanu dostosowania polskich producentów mięsa do uregulowań unijnych dokonano podziału podmiotów funkcjonujących w branży mięsnej na następujące cztery kategorie:

A – podmioty spełniające wymagania określone prawem UE a tym samym uprawnione do sprzedaży produktów na obszarze Wspólnego Rynku;

B1 – podmioty, które spełnią wymogi UE do 01.05.2004 r.;

B2 – podmioty, które będą korzystać z okresów przejściowych (do końca 2007 r.);

C – podmioty, które zrezygnowały z dostosowania zakładu do norm unijnych i zakończą swoją działalność w dotychczasowej formule do dnia akcesji [Leonkiewicz 2003].

W branży mięsnej z okresów przejściowych mogą korzystać jedynie podmioty o charakterze przemysłowym, tj. realizujące produkcję w zakresie rozbioru mięsa czerwonego na poziomie powyżej 5 t tygodniowo, a produkcję przetwórczą 7,5 t tygodniowo.

Zasadniczym powodem rezygnacji z dostosowania do wymogów UE (grupa C) i korzystania z okresów przejściowych (grupa B2) była zła kondycja finansowa, charakterystyczna dla całej branży mięsnej. Poziom wskaźnika rentowności sprzedaży netto w latach 1999-2003 wzrósł z -1,69% do +0,85% (I półrocze), co świadczy o tym, że zakłady mięsne w tym czasie nie miały szans na realizację inwestycji dostosowawczych bez udziału środków zewnętrznych [Rynek 2003].

4. Metodyka i wyniki badań

Celem badań, przeprowadzonych w 2002 roku w dolnośląskich przedsiębiorstwach branży mięsnej, było określenie zdolności ubojowej oraz zdolności produkcyjnej rozbioru i przetwórstwa mięsa czerwonego co do jej wielkości i struktury. Pogłębioną analizą objęto przedsiębiorstwa małe, tj. zakwalifikowane do kategorii C. W badaniach przeprowadzonych na próbie pełnej (170 podmiotów), posłużono się ankietami których pytania dotyczyły: tygodniowej i rocznej zdolności produkcyjnej, zatrudnienia oraz planowanych inwestycji. Kategoryzacji badanych przedsiębiorstw dokonano na podstawie informacji uzyskanych w wojewódzkich służbach inspekcji weterynaryjnej.

W trakcie podjętych badań dolnośląskich producentów i przetwórców mięsa czerwonego zaklasyfikowano do kategorii: B1 – 121 przedsiębiorstw, B2 – 6 zakładów, C – 43 podmioty. Większość przedsiębiorstw (74,7%) zadeklarowała dostosowanie do unijnych standardów w terminach ustalonych dla odpowiednich kategorii. Część z nich zrezygnowała jednak z bardzo kapitałochłonnej modernizacji części ubojowej lub ograniczyła ubój do jednego gatunku zwierząt.

W 2002 roku łączna zdolność ubojowa dolnośląskich producentów i przetwórców mięsa czerwonego wyniosła 246,2 tys. jednostek przeliczeniowych², produkcyjna rozbioru 97,0 tys. t, przetwórstwa mięsa 60,5 tys. t, a mięsa mielonego 5,2 tys. t. Największą zdolność ubojową miały przedsiębiorstwa kategorii B1 – 130,8 tys. t (53,1%), mniejszą zakłady kategorii C – 80,6 tys. t (32,8%) i najmniejszą kategorii B2 – 34,8 tys. t (14,1%). W zdolności produkcyjnej rozbioru również dominowały zakłady kategorii B1 – 55,9 tys. t (57,6%) przed przedsiębiorstwami kategorii B2 – 33,5 tys. t (34,6%) i kategorii C – 7,6 tys. t (7,8%). Zdolność produkcyjna przetwórstwa była najwyższa w przedsiębiorstwach zaliczonych do kategorii B1 – 29,5 tys. t (48,7%), następnie w zakładach kategorii B2 – 27,2 tys. t (45,0%) i w przedsiębiorstwach kategorii C – 3,8 tys. t (6,3%). Mięsa mielonego najwięcej można było wyprodukować w zakładach kategorii B1 – 4,2 tys. t (82,2%), następnie w przedsiębiorstwach kategorii B2 – 900 t (17,4%) i w zakładach kategorii C – 21,0 t (0,4%).

Jak wynika z przedstawionych wyników analizy zakłady kategorii C miały znaczący udział jedynie w zdolności ubojowej (32,8%), w zdolnościach rozbioru i przetwórstwa był to udział niewielki (odpowiednio 7,8% i 6,3%), a zdolności produkcyjnej mięsa mielonego marginalny (0,4%). Pogłębioną analizą objęto wszystkie przedsiębiorstwa kategorii C (43 jednostki), a jej wyniki zawarto w tabeli 1. Jak wynika z danych tej tabeli ubój był prowadzony w dwudziestu pięciu

² W ustalaniu zdolności ubojowej zakładów przemysłu mięsnego wg wymogów UE stosuje się jednostki przeliczeniowe, wynoszące dla: 1 szt. bydła 1, dla trzody powyżej 100 kg – 0,2, a od 15 do 100 kg – 0,15, dla prosiąt 0,05, dla pozostałych gatunków 0,1. Przy ustalaniu maksymalnej rocznej zdolności produkcyjnej przyjęto czas nominalny równy 50 tygodni w roku.

spośród czterdziestu trzech badanych podmiotów. Roczna zdolność ubojowa zawierała się w przedziale od 150 do 20000 jednostek przeliczeniowych (średnio 3326). Zdolność produkcyjna rozbioru realizowanego w dwudziestu siedmiu przedsiębiorstwach wynosiła od 35 do 1000 ton, przy średniej 279,8 t. Średnia zdolność produkcyjna przetwórstwa, którym zajmowało się dwadzieścia siedem podmiotów, wynosiła 140,4 t, w przedziale od 12,5 do 450 t. Zdolność produkcyjna mięsa mielonego, wytwarzanego jedynie w czterech zakładach, kształtowała się w przedziale od 1 do 10 t, średnio 5,3 t rocznie.

W przedsiębiorstwach kategorii C zatrudnionych było 338 osób, w przedziale od 3 do 47 osób (średnio 7,8). Zatem względem kryterium wielkości zatrudnienia, wszystkie podmioty można uznać za przedsiębiorstwa małe, tj. zatrudniające poniżej 50 pracowników.

Z przeprowadzonej analizy wynika, iż procesy produkcyjne w badanych małych przedsiębiorstwach przemysłu mięsnego (kategorii C) były na różnych poziomach integracji. W dwunastu zakładach funkcjonował zintegrowany system, obejmujący wszystkie fazy produkcji: ubój, rozbiór i przetwórstwo mięsa czerwonego. Przedsiębiorstwa te miały następujące udziały w mocach produkcyjnych analizowanej grupy: ubój – 13,5%, rozbiór – 44,9%, przetwórstwo 60,4%. W dziewięciu zakładach realizowany był wyłącznie ubój, miały one 71,9% udziału w mocy ubojowej całej analizowanej grupy. Z kolei w trzynastu zakładach dokonywano wyłącznie przerobu mięsa czerwonego. Ich moce przerobowe stanowiły 36,9% potencjału wszystkich badanych przedsiębiorstw.

5. Wnioski

Niezależnie od wielkości przedsiębiorstwa i stopnia zintegrowania produkcji mięsa i jego przetworów, w 2001 roku właściciele czterdziestu trzech małych zakładów mięsnych z terenu Dolnego Śląska zrezygnowali z prób dostosowywania ich do norm unijnych. Zbyt mała skala produkcji, trudności w pozyskaniu środków na modernizację oraz obawy przed konkurencją ze strony zakładów zaliczonych do wyższych kategorii skłoniły kierownictwa małych zakładów mięsnych do podjęcia decyzji o zaniechaniu działalności. Ich miejsce zajęłyby inne przedsiębiorstwa, głównie z terenu województwa dolnośląskiego i ościennych. Na rynkach lokalnych pozostałyby jedynie dystrybutorzy mięsa i przetworów dostarczanych z większych podmiotów. Dla producentów żywca oznaczałoby to konieczność sprzedawania go do odległych ubojni. W konsekwencji tych zmian większość, spośród 338 osób zatrudnionych w małych przedsiębiorstwach przemysłu mięsnego zostałaby zwolniona. Skutki likwidacji tych zakładów dotknęłyby więc nie tylko właściciele, ale również ich pracowników oraz dostawców żywca.

Tabela 1

Zdolność produkcyjna i zatrudnienie w dolnośląskich zakładach
mięśnych kategorii C

Lp.	Średnie zatrudnienie	Roczna zdolność produkcyjna			
		ubój jed. przeliczeniowe)	rozbiór (t)	przetwórstwo (t)	produkcja mięsa mielonego (t)
1	19		500	250	
2	4		150	100	
3	3		150	100	
4	6		250	50	5
5	4	1500			10
6	47	15000			
7	17	1500	750	350	
8	7		250	150	
9	5		175	125	
10	4	150	40	25	
11	3	650	80		
12	9	500	115	65	
13	11	400	250	75	
14	4	350	210	160	
15	6	1000	450	450	5
16	4		35	12,5	1
17	11	760			
18	4	200	250	200	
19	12			250	
20	4		250	150	
21	5	1000			
22	5		225	100	
23	4	500	125	40	
24	13	8500			
25	25	5250	550	390	
26	3	150	50		
27	5		50	60	
28	4				
29	2				
30	4				
31	4				
32	4	1000			
33	4		250	90	
34	20	20000			
35	2	900			
36	10	600	150	125	
37	3	250	400	400	
38	10	10000	750		
39	10	2500		10	
40	4	1000	1000		
41	7	150	100	10	
42	3			17,5	
43	3			35	
Razem	338	80650	7555	3790	21
Średnia	7,9	3326,0	279,8	140,4	5,3

Źródło: [Szybiga 2003].

Być może ta właśnie perspektywa, niekorzystna dla lokalnych społeczności, skłoniła władze państwowe do zmiany pierwotnego zamiaru zamknięcia wszystkich zakładów mięsnych kategorii C do 1 maja 2004 roku. Zdano sobie sprawę z niewspółmierności wymagań jakie postawiono jednocześnie wielkim eksporterom na rynki UE i małym producentom funkcjonującym na lokalnych rynkach. W 2004 roku weszły w życie nowe regulacje prawne, wprowadzające pojęcia sprzedaży bezpośredniej, kierowanej wyłącznie na rynek lokalny³. Większość, spośród dolnośląskich małych przedsiębiorstw przemysłu mięsnego, zaliczonych do kategorii C, będzie w stanie spełnić stosunkowo proste wymogi sanitarno-weterynaryjne, pozwalające kontynuować sprzedaż na rynki lokalne. Uniknąwszy likwidacji, będą się jednak musiały liczyć z tym, że narastająca konkurencja może skłonić przedsiębiorstwa funkcjonujące w innych województwach i przygranicznych regionach Niemiec i Czech do wejścia na ich teren działalności. Szansą na utrzymanie się na rynku artykułów mięsnych może być korzystanie z tradycyjnych receptur i kierowanie oferty do lokalnych nabywców, którzy doceniają walory rodzimych produktów mięsnych.

LITERATURA

1. Leonkiewicz J. (2003): Procesy dostosowawcze w branży mięsnej. *Przemysł Spożywczy* T. 57, Nr 6, 13-14.
2. Rycombel D. (2003): *Przemysł mięsny*. www.cofund.org.pl/agro-info/index
3. Rynek Mięsa. Stan i perspektywy (2003), IERiGŻ, październik, s. 24, 33.
4. Szybiga K. (2003): Ocena stanu zakładów przemysłu mięsnego w perspektywie członkostwa w Unii Europejskiej – na przykładzie Dolnego Śląska. [w:] *Agrobiznes 2003. Jakość jako podstawowy instrument konkurencyjności w agrobiznesie*. *Prace Naukowe AE im. Oskara Langego we Wrocławiu*, Nr 983, T. 2, 387-393.

MAREK NOWAK

---

³ Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. o wymaganiach weterynaryjnych dla produktów pochodzenia zwierzęcego. *Dz. U.* Nr 33, poz. 288.

MAREK NOWAK
KRYSTYNA SZYBIGA

**PERSPEKTYWY MAŁYCH PRZEDSIĘBIORSTW PRZEMYSŁU MIĘSNEGO
Z TERENU DOLNEGO ŚLĄSKA**

STRESZCZENIE

W pracy przedstawiono ocenę stanu przemysłu mięsnego na Dolnym Śląsku i podział zakładów między kategorie B1, B2 i C. Ustalono wielkość i strukturę produkcji oraz stan zatrudnienia w małych zakładach mięsnych (kategoria C). Wskazano też na zagrożenia i perspektywy małych zakładów mięsnych po akcesji Polski do Unii Europejskiej.

MAREK NOWAK
KRYSTYNA SZYBIGA

THE PERSPECTIVES OF SMALL MEAT PLANTS FROM LOWER SILESIA

SUMMARY

The evaluation of the condition of meat industry in Lower Silesia and the division of meat plants in to B1, B2 and C categories have been presented in the article. The production volume and structure and the number of employees in small meat plants of C category have been estimated. The perspectives for small meat plants, coming with the Polish accession to the European Union, have also been shown.